

Til Norges Bank

20. desember 2016

Tilrådning om observasjon av Saipem SpA

Sammendrag

Etikkrådet anbefaler å sette Saipem S.p.A til observasjon på grunn av risikoen for grov korrupsjon. Saipem er involvert i korrupsjonssaker i flere land. Samtlige anklager er under etterforskning. Den mest alvorlige saken gjelder Saipem Contracting Algérie. Selskapet og flere tidligere toppledere er tiltalt for å ha bestukket offentlig ansatte i Algerie og toppledere ved det algeriske energiselskapet Sonatrach med over 200 millioner USD. Rådet er kommet frem til at Saipem ikke i tilstrekkelig grad har godtgjort at det har et målrettet antikorrupsjonsprogram som er gjennomført og organisert på en adekvat måte for å kunne forebygge, oppdage og respondere på korrupsjon i hele virksomheten. Når rådet likevel ikke har tilrådd å utelukke selskapet, men heller å sette det til observasjon, skyldes dette at det er gjort store utskiftninger i Saipems styre og i konsernledelsen etter at korrupsjonsanklagene ble kjent i 2013, at viktige deler av Saipems antikorrupsjonsprogram er forholdsvis nylig etablert, og at selskapet nå foretar en vurdering ved en ekstern konsulent av hvordan programmet gjennomføres i de viktigste datterselskapene. Rådet vil vurdere saken på nytt om et par år. Dersom selskapet ikke da kan dokumentere at det arbeides tilstrekkelig effektivt for å forebygge korrupsjon, vil kriteriet for utelukkelse kunne være oppfylt.

Saipem S.p.A (Saipem) er et av verdens største oljeserviceselskaper. Det ble stiftet i 1950 og var heleid datterselskap av Eni frem til 1984 da det ble notert på børsen i Milano. Selskapet har 45 000 ansatte, og det har virksomhet i 70 land.

Saipem er involvert i flere korrupsjonssaker i ulike land i verden. Den alvorligeste og best dokumenterte saken gjelder korrupsjon i Algerie mellom 2006-2010. Saipem er tiltalt for at en av selskapets agenter over flere år skal ha betalt totalt 221 millioner USD i bestikkelser til det algeriske Sonatrach og til den tidligere energiministeren i landet. I juli 2016 fikk en tidligere toppleder en tilståelsesdom, og selskapet og ytterligere tre tidligere toppledere er tiltalt i Italia i det samme saksforholdet. Straffesaken er berammet til desember 2016.

Fra april 2014 og frem til september 2016 har Etikkrådet vært i dialog med Saipem, både gjennom skriftlig kommunikasjon og i møter. Selskapet har bidratt med informasjon i saken og har også gitt kommentarer til et utkast til tilrådning. Saipem har fremhevet at den interne etterforskning som ble gjort av anklagene i Algerie, har konkludert med at Saipem ikke har betalt bestikkelser til offentlige tjenestemenn i Algerie, hvilket er en forutsetning for straffskyld i denne saken etter nasjonal og amerikansk lovgivning.

Etikkrådet gjør ingen vurderinger av straffskyld, men legger vekt på hvorvidt det synes som om interne regler og retningslinjer er brutt, og om det derfor foreligger korrupsjonsrisiko. På bakgrunn av det som nå er kjent om saken i Algerie, mener rådet at tidligere interne systemer ser ut til å ha sviktet, og at mangler ved internkontrollen synes å ha tillatt at korrupsjon kunne finne sted over flere år i Algerie.

Saipem opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen etter internasjonale indekser er ansett å være høy. Olje- og gassbransjen samt bygg- og anleggsbransjen hvor store offentlige kontrakter er vanlig, eksponerer også selskapet for korrupsjonsrisiko. Selskapet må hele tiden inngi nye anbud og er avhengig av en lang rekke leverandører. Det å finne leverandører for utstyr og til bygg- og anleggsarbeidet er en utfordrende prosess som forutsetter at selskapet har full kontroll over egne ansatte. Dette skjerper etter rådets oppfatning kravene til selskapet om å ha på plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon effektivt. Det er Saipem som har bevisbyrden for at det arbeides målrettet og effektivt for å forebygge korrupsjon.

Slik Etikkrådet har oppfattet det, tok Saipem i 2013 avgjørende skritt for å få på plass viktige regler og rutiner samt organisatoriske strukturer for korrupsjonsforebygging. Selskapet har

også gjort omfattende endringer i styret og i konsernledelsen som følge av at det ble avdekket omfattende korrupsjon i virksomheten i 2013. Dette kan i seg selv gi signal om en ny kurs. Selskapet iverksatte også forholdsvis omfattende forebyggende tiltak umiddelbart etter at Algerie-saken ble avdekket i 2013, samt at korrupsjonsetterforskningene har fått direkte konsekvenser for ansatte som er involvert i disse. Ingen i den nåværende toppledelsen eller selskapet for øvrig som er implisert i de pågående etterforskningene, arbeider lenger i Saipem.

På bakgrunn av den foreliggende skriftlige informasjonen og etter samtaler med selskapet mener Etikkrådet at Saipem imidlertid ikke har godtgjort i tilstrekkelig grad at det nåværende antikorrupsjonsprogrammet effektivt forebygger korrupsjon i fremtiden. Det er flere forhold som ligger til grunn for dette, blant annet selskapets vurderinger av korrupsjonsrisiko og rapporteringen av antatte regelbrudd. Når rådet likevel ikke vil anbefale utelukkelse, men heller at selskapet settes til observasjon, skyldes dette at rådet er i tvil om hvorvidt ytterlige varslede tiltak i stor nok grad vil kunne redusere risikoen for gjentakelse. Saipem har forholdsvis nylig har tatt flere skritt i riktig retning. Rådet har her vektlagt at det er sannsynlig at internkontrollen vil bli forbedret fremover. Selskapet vurderer å etablere et uavhengig organ som vil få det fulle og hele ansvar for etterlevelse, herunder antikorrupsjonsprogrammet. Med dette kan flere av de tilsynelatende manglene ved det forebyggende arbeidet bli avhjulpet. Rådet har her også vektlagt at styret har gitt en ekstern konsulent i oppdrag å kartlegge eventuelle svakheter ved gjennomføringen av det eksisterende antikorrupsjonsprogrammet i de viktigste datterselskapene og der korrupsjonsrisikoen etter all sannsynlighet er størst. Konsulenten vil også gi råd om eventuelle behov for forbedringer.

Rådet mener at det vil være hensiktsmessig å vurdere denne saken på nytt om et par år. Etikkrådet legger til grunn at det skal en betydelig og kontinuerlig innsats til for å snu kulturen i Saipem, og rådet vil da se hen til hvilke tiltak som er gjort i så henseende. Rådet vil videre legge vekt på hvorvidt Saipem kan dokumentere at det gjøres en målrettet vurdering og kartlegging av korrupsjonsrisiko, at opplæringen og varslingssystemene er tilstrekkelig effektive, at selskapet har en målrettet plan for å overvåke og forbedre antikorrupsjonsprogrammet og implementeringen av dette, og at antikorrupsjonsarbeidet er synlig forankret i den øverste konsernledelsen og i styret.

Innhold

1	Innledning	2
1.1	Hva rådet har tatt stilling til	2
1.2	Kilder	3
2	Etikkrådets undersøkelser	4
2.1	Korrupsjonsanklager i Nigeria	4
2.2	Korrupsjonsanklager i Algerie	5
2.3	Korrupsjonsanklager i Brasil	6
2.4	Korrupsjonsanklager i Kuwait	7
3	Internasjonale standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging	7
3.1	Krav i italiensk lovgivning	9
4	Informasjon fra selskapet	10
4.1	Organiseringen av antikorrupsjonsarbeidet	10
4.2	Saipems antikorrupsjonssystemer	11
4.3	De viktigste relevante organisatoriske endringene	13
5	Etikkrådets vurdering	13
6	Tilrådning	16

1 Innledning

Saipem SpA (Saipem) er et av verdens største oljeserviceselskaper. Det er leverandørselskap til mange store lete- og produksjonsselskaper verden over. Det ble stiftet i 1950 og fungerte til å begynne med som en divisjon i Eni SpA (Eni) før det ble utskilt som et eget selskap i 1969. Saipem var heleid datterselskap av Eni frem til 1984 da det ble notert på børsen i Milano.¹ Selskapet har 45 000 ansatte, og det har virksomhet i 70 land.² Selskapet oppgir at det har virksomhet i blant annet Brasil, Colombia, Algerie, Angola, Egypt, Libya, Marokko, Nigeria, Den demokratiske republikken Kongo, Uganda, Qatar, Saudi-Arabia, Oman, Emiratene, Aserbajdsjan, Kazakhstan, Russland, Turkmenistan, India, Indonesia og Kina.³ Selskapets offshore-virksomhet fremover vil fokusere særlig på land som Mosambik og Tanzania, men også Nigeria, Kongo og Angola, samt Kasakhstan som er et strategisk veldig viktig land for selskapet. Nøkkelområder for selskapets virksomhet onshore er Midt-Østen, herunder Saudi-Arabia, Oman og Kuwait.⁴ Saipem har 62 datterselskaper som er eid med mer enn 50 prosent og 44 tilknyttede selskaper.⁵

Ved utgangen av 2015 eide SPU aksjer i Saipem til en verdi av 402 millioner NOK, tilsvarende en eierandel på 1,27 prosent.⁶

1.1 Hva rådet har tatt stilling til

Korrupsjonsanklagene som er rettet mot tidligere ansatte i Saipem, gjelder hovedsakelig bestikkelser betalt til offentlige tjenestemenn i Algerie. Rådet har også vurdert en korrupsjonssak i Nigeria som knytter seg til et datterselskap som ble kjøpt opp av Saipem etter at handlingene fant sted.

Etikkrådet har vurdert om det er en uakseptabel risiko for at Saipem medvirker til eller selv er ansvarlig for grov korrupsjon etter retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland, § 3, første ledd bokstav e).⁷

Rådet har tidligere lagt følgende definisjon til grunn for sine vurderinger av begrepet grov korrupsjon:

1) Grov korrupsjon foreligger dersom et selskap gjennom sine representanter

a) gir eller tilbyr en fordel – eller forsøker å gjøre det – for utilbørlig å påvirke:

¹ Frem til januar 2016 var Eni *de facto* kontrollerende eier av Saipem og eide 43 prosent av selskapets aksjer. I januar 2016 solgte Eni 12,5 prosent av aksjene til Fondo Strategico Italiano SpA. Eni eier nå 30,421 prosent av aksjene i Saipem. Fondo Strategico Italiano SpA eier 12,503 prosent, Dodge and Cox 12,17 prosent, og People's Bank of China 2,034 prosent av aksjene i Saipem, http://www.saipem.com/SAIPEM_en_IT/sommario/Saipem+Shareholders.page?.

² Saipem Sustainability 2015, <http://www.saipem.com/static/documents/Saipem%20Sustainability%202015.pdf>.

³ Selskapets nettside, http://www.saipem.com/sites/SAIPEM_en_IT/minisiti/saipem-mondo/eng/index.shtml.

⁴ Møter mellom Saipem og Etikkrådet, 30. mars 2016. Ifølge selskapets *Annual Report 2015* har Saipem blitt tildelt nye kontrakter hovedsakelig i Midt-Østen, i Aserbajdsjan, Kazakhstan, Georgia, Russland, Turkmenistan, Ukraina, og i Afrika, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Annual%20Report%202015.pdf. Saipem Sustainability 2015 inneholder også informasjon om selskapets virksomhet i flere land.

⁵ Saipem Annual Report 2015.

⁶ Selskapet har Issuer ID 117919.

⁷ I retningslinjene heter det i § 3, første ledd: "Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: e) grov korrupsjon..." Retningslinjene for observasjon og utelukkelse av selskaper fra Statens pensjonsfond utland er tilgjengelige på <http://etikkradet.no/mandat/>.

- i) en offentlig ansatt tjenestemann i utøvelsen av offentlige plikter eller i avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel, eller
- ii) en person i privat sektor som tar avgjørelser eller har innflytelse på avgjørelser som kan tilføre selskapet en fordel,

b) krever eller mottar bestikkelser

og

- c) korrupsjonshandlingene som er nevnt i bokstav a og b, utføres på en systematisk eller omfattende måte.

2) I sin vurdering legger rådet også vekt på hvorvidt selskapet har gjennomført effektive antikorrupsjonsprosedyrer som er organisert på en måte som gjør selskapet i stand til å forebygge, oppdage og reagere på korrupsjon i virksomheten.⁸

Når det gjelder vurderingen av risikoen for at Saipem kan bli involvert i korrupsjon, har rådet lagt vekt på de korrupsjonsanklagene som til nå er fremmet mot selskapet og selskapets reaksjoner på disse, hvilke land og bransjer selskapet opererer i, og hva selskapet nå gjør for å forhindre korrupsjon. Rådet legger til grunn at det er selskapet som må godtgjøre at det arbeides tilstrekkelig effektivt med å forebygge korrupsjon.

1.2 Kilder

Omtalen av korrupsjonsanklagene er blant annet basert på informasjon som stammer fra en forliksavtale som selskapet har inngått med amerikanske justismyndigheter i 2010 (*Deferred Prosecution Agreement*), samt andre rettsdokumenter og rettsprosesser i Italia som er referert i pressen.

Vurderingen av selskapets etterlevelsessystemer er basert på informasjon som er gitt rådet i møter med selskapet i mars og september 2016, samt informasjon som er tilgjengelig på Saipems hjemmesider. Det har vært avholdt møter både med styreleder, konsernsjefen, finansdirektøren, konsernjuristen, leder for antikorrupsjonsrådgivningsgruppen i juridisk avdeling, med leder for internrevisjonen og leder for risikostyring, samt landansvarlig for Saipem do Brasil. Etikkrådet har bedt Saipem om å kommentere korrupsjonsanklagene, å redegjøre for sine interne antikorrupsjonssystemer og å vise hvordan disse gjennomføres i virksomheten slik at korrupsjon forebygges, oppdages og håndteres tilstrekkelig effektivt. Selskapet har mottatt utkast til tilrådning om utelukkelse og inngitt sine merknader til denne.

Etikkrådet har også innhentet bistand fra en konsulent hva gjelder vurderingen av antikorrupsjonsprogrammer i selskaper som kan være sammenlignbare med Saipem, samt hvordan dette arbeidet bør organiseres og gjennomføres for å være i tråd med internasjonale standarder og beste praksis.

⁸ Definisjonen fremgår av Etikkrådets tilrådning av 21. desember 2015 om å sette Petrobras til observasjon, tilgjengelig på <http://etikkradet.no/files/2016/01/Tilr%C3%A5dning-Petrobras-21.-desember-2015.pdf>.

2 Etikkrådets undersøkelser

Etikkrådet har undersøkt korrupsjonsanklager mot Saipem i seks land. Korrupsjonssaken i Nigeria gjelder det heleide datterselskapet Snamprogetti Netherlands BV (Snamprogetti), som igjen er datterselskap av Snamprogetti SpA og som den gang var et heleid datterselskap av Eni da korrupsjonen fant sted fra 1996 til 2004. Anklager om korrupsjon i Algerie involverer toppledere ved hovedkontoret og ved det heleide datterselskapet Saipem Contracting Algérie SpA. Korrupsjonsanklagene i Brasil som gjelder forhold fram til 2011, involverer de heleide datterselskapene Saipem France og Saipem do Brasil SpA.⁹ Saipem er ifølge presseartikler også under etterforskning for korrupsjon i Brasil, Kuwait, Kazakhstan og Irak, men disse sakene har Etikkrådet mottatt lite informasjon om.

2.1 Korrupsjonsanklager i Nigeria

Den første korrupsjonsanklagen som involverer Saipem og selskapet har blitt ilagt bøter for etterfølgeransvar, gjelder erverv av en tillatelse for utvinning av olje på Bonny Island i det østlige Nigerdeltaet. Mellom 1994 og 2004 skal Snamprogetti Netherlands BV, sammen med de øvrige partnerne i et konsortium, ha betalt om lag 182 millioner USD til nigerianske offentlige tjenestemenn for å bli tildelt fire *Engineering, Procurement and Construction*-kontrakter av Nigeria LNG Ltd. (NLNG).¹⁰ Kontraktene hadde en totalverdi på omlag 6 milliarder USD.¹¹ Saipem ervervet Snamprogetti SpA av Eni i 2006. Saken er nevnt i denne tilrådingen fordi den medførte at Saipem inngikk en forliksavtale, en såkalt *Deferred Prosecution Agreement*, med amerikanske justismyndigheter hvor en av forutsetningene for avtalen var at Saipem ikke ble involvert i nye korrupsjonstilfeller i to år. Videre forpliktet selskapet seg til å gjennomgå sine interne antikorrupsjonssystemer og å forbedre systemene hvis nødvendig.¹²

I juli 2013 ble Saipem også ilagt en bot under Legislative Decree no. 231/2001 i Italia tilsvarende 730 000 USD for den samme saken. Saipem anket avgjørelsen, men den 19. februar 2015 ble dommen opprettholdt av en ankesdomstol. Den 17. mars 2016 ble ankesdomstolens avgjørelse opprettholdt av Italias Høyesterett (*Corte de Cassazione*).¹³ Boten er således rettskraftig. Etter avtale mellom Saipem og Eni har Eni betalt denne boten i og med at det var Eni som var eier av Snamprogetti da handlingene skal ha skjedd.

⁹ Saipem *Annual Report 2015*.

¹⁰ NLNG er 49 prosent eid av det nigerianske National Petroleum Corporation (NNPC). Snamprogetti Netherlands BV hadde en 25 prosent eierandel i konsortiet, kalt TSKJ Consortium.

¹¹ TSKJ besto av det tidligere Halliburtons datterselskapet KBR som hadde den ledende posisjonen, det franske Technip og det japanske JGC Corporation. Samtlige partnere i TSKJ endte opp med å betale store bøter til amerikanske myndigheter grunnet korrupsjonsbruken som amerikanske justismyndigheter holdt alle ansvarlig for.

¹² Jf. *Deferred Prosecution Agreement, United States of America v. Snamprogetti Netherlands BV*, 1. juli 2010, vedlegg C, punkt 4. Forliksavtalen mellom DoJ og Saipem, Snamprogetti Netherlands BV og Eni er tilgjengelig på nettsidene til det amerikanske justisdepartementet, <https://www.justice.gov/sites/default/files/criminal-fraud/legacy/2011/02/16/07-07-10snamprogetti-dpa.pdf>, og forliksavtalen mellom Securities and Exchange Commission og Snamprogetti Netherlands BV er tilgjengelig på <https://www.sec.gov/litigation/complaints/2010/comp-pr2010-119.pdf>.

¹³ Saipem *Annual Report 2015*, side 129.

2.2 Korrupsjonsanklager i Algerie

Saipem er én av de største aktørene i energisektoren i Algerie, hvor selskapet har hatt virksomhet siden 1968. Omtrent samtlige kontrakter frem til 2010 ble tildelt av det statlige Sonatrach.¹⁴ Saipem har fortsatt kontrakter med Sonatrach i Algerie.¹⁵⁻¹⁶

I 2013 ble Saipem informert om at det var iverksatt en formell etterforskning i Algerie, den såkalte «Sonatrach 2»-saken, og at denne etterforskningen blant annet omhandlet korrupsjon.¹⁷ Senere er det publisert flere artikler i internasjonal presse hvor det er anført at selskapet er under etterforskning i Algerie for å ha betalt bestikkelser til offentlige algeriske tjenestemenn og toppledere i det algeriske Sonatrach for å bli tildelt kontrakter.

I 2012 iverksatte også påtalemyndigheten i Milano etterforskning av disse korrupsjons-anklagene. Flere tidligere toppledere i Saipem har avgitt rettslig forklaring for forhørsdomstolen, og flere sentrale elementer av disse forklaringene er gjengitt i pressen. Ifølge presseartiklene og påtalemyndighetens begjæring om ransaking av Saipems kontorer skal toppledere i Saipem ha betalt omlag 221 millioner USD i bestikkelser frem til 2010 for å bli tildelt kontrakter av Sonatrach. Totalverdien på disse kontraktene var om lag 9 milliarder USD. Påtalemyndigheten mener at utskrifter av transaksjoner viser at bestikkelsene ble betalt via et Hong Kong-basert selskap kalt Pearl Partners (HK) Limited.¹⁸ Overføringene skjedde via kontoer i Sveits og Dubai.¹⁹ Pearl Partners er knyttet til en algeriske agenten som skal ha overført bestikkelsene fra dette selskapets konto til ansatte i Sonatrach. Ett annet selskap, Collingdale Consultants Inc., skal ha vært brukt til overføring av 15 millioner USD til blant annet familien til Algeries energiminister fra 1999 til 2010.²⁰ Tidligere CEO og nestleder i styret i Saipem, tidligere CEO for Saipem i Algerie, tidligere *Chief Financial Officer* for selskapets *Engineering & Construction Business Unit* frem til 2008, og tidligere *Chief Operating Officer* i selskapets *Engineering & Construction Business Unit*, samt to algeriske agenter er tiltalt i denne korrupsjonssaken. Saken skal opp for en domstol i Italia 5. desember 2016.²¹

Domstolen i Algerie idømte nylig Saipem en foretaksstraff, som er en bot tilsvarende 42000 USD for *“inflating prices on contracts awarded by a public company engaged in industrial and commercial activities, taking advantage of the authority or influence of representatives of*

¹⁴ Det fulle navnet er *Société Nationale pour la Recherche, la Production, le Transport, la Transformation, et la Commercialisation des Hydrocarbures SpA*.

¹⁵ Selskapets *Country Sustainability Report Algeria* som ble oppdatert i 2010 er tilgjengelig på http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/2136AlgeriaCountrySu.pdf.

¹⁶ Dette er oppgitt i *Saipem General Presentation* datert august 2016, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/SAIPEM_GENERAL.pdf. Av selskapets årsrapport for 2014 fremgår at Saipem fullførte kontrakter for Sonatrach i 2014. Årsrapporten for 2014 er tilgjengelig på http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Annual_Report_14.pdf.

¹⁷ Brev fra Saipem til Etikkrådet, 16. juni 2016.

¹⁸ Begjæring om ransaking og beslag, Saipems og Enis kontorer og kontorene til tidligere toppler i Eni og Saipem, *Procura della Repubblica, Presso il Tribunale Ordinario di Milano, Proc.n. 25303/10 R.G.N.R.*, 6. februar 2013.

¹⁹ Se blant annet *FCPA-blog*, 9. oktober 2015, <http://www.fcablog.com/blog/2015/10/9/saipem-and-former-execs-going-on-trial-for-220-million-alger.html>, og *La Voce delle Voci*, 4. oktober 2015, og påtalemyndighetens begjæring om ransaking og beslag, *Procura della Repubblica, Presso il Tribunale Ordinario di Milano, Proc.n. 25303/10 R.G.N.R.*, 6. februar 2013.

²⁰ New York Times, 25. juli 2016, http://www.nytimes.com/2016/07/25/world/americas/panama-papers-reveal-wide-use-of-shell-companies-by-african-officials.html?_r=3.

²¹ *Interim Consolidated Report*, Saipem SpA, 30. juni 2016.

said company”.²² Ifølge påtalemyndigheten i Algerie lå tilbudsprisen 60 prosent over reell markedspris.²³ Tidligere CEO i Sonatrach og en tidligere direktør for en statlig bank er blant flere enkeltpersoner som ble idømt 5 og 6 års fengsel for korrupsjon, hvitvasking og for brudd på reglene for offentlige anskaffelser i forbindelse med denne saken. Saipem har sagt at denne boten ikke omfatter korrupsjon, men ulovlig prissamarbeid, og at dommen har blitt anket.²⁴

Det er også fremsatt anklager i pressen om at tidligere toppledere i Saipem har beriket seg urettmessig på kontrakter i Algerie. To tidligere ledere i Saipem skal i rettslige avhør ha erkjent å ha mottatt 5 millioner Euro i ulovlige returprovisjoner i forbindelse med denne konkrete saken.²⁵ En av disse, tidligere CEO for Saipem i Algerie, skal samtidig ha mottatt en tilståelsesdom i Italia i forbindelse med denne saken. Han ble dømt til to år og 10 måneders fengsel og ilagt en bot på 1,3 millioner USD.²⁶

Saipem har benektet straffskyld idet det sier at det ikke har betalt bestikkelser til offentlige tjenestemenn i Algerie. Selskapet har i møter med Etikkrådet understreket at det har samarbeidet med påtalemyndighetene, og at det gjennomførte en intern granskning av anklagene med bistand fra et eksternt advokafirma i 2013. Videre viser Saipem til at denne granskningen ikke avdekket noe som tyder på at Saipem har betalt bestikkelser til offentlige tjenestemenn i Algerie, men at det ble avdekket brudd på den gang gjeldende interne retningslinjer og prosedyrer og som kan være i strid med selskapets interesser. Disse bruddene omhandlet godkjennelsen og oppfølgingen av avtaler med tredjeparter og leverandører i forbindelse med en rekke aktiviteter i Algerie.²⁷ Granskningsrapporten ble overlevert påtalemyndigheten i Milano.

Selskapet har sagt at styret allerede i desember 2012 besluttet at det ikke skal inngås nye avtaler med agenter, en beslutning som fortsatt opprettholdes. Saipem har enn videre understreket at ingen av personene som er tiltalt i denne saken, arbeider i Saipem-gruppen i dag.²⁸

2.3 Korrupsjonsanklager i Brasil

I juli 2015 ble det rapportert i pressen at den brasilianske påtalemyndigheten mener at Saipem har bestukket blant annet tidligere leder for Tjenesteavdelingen i Petrobras SA for i 2011 å få en kontrakt i Brasil til en verdi av 249 millioner USD. Ifølge en presseartikkel i The Wall Street Journal og i Financial Times skal bestikkelsene ha blitt betalt gjennom en brasilianske samarbeidspartner av Saipem og omfatter 1 million USD og 13 kunstgjenstander til en verdi av om lag 577 000 USD. Pengene skal ha blitt overført til tidligere leder for Tjenesteavdelingen i Petrobras SA via et skallselskap i Uruguay som har sveitsisk bankkonto.

²² Pressemelding på selskapets nettsider, februar 2016, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/PR%20Saipem%2002-02-2016.pdf.

²³ Saipem *Annual Report 2015*, side 131.

²⁴ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

²⁵ *L'Espresso*, 6. september 2013, <http://espresso.repubblica.it/internazionale/2013/09/06/news/saipem-affari-sporchi-in-siria-1.58540>.

²⁶ *Reuters*, 2. oktober 2015, <http://www.reuters.com/article/saipem-algeria-trial-idUSL5N1222ZA20151002>, og *Annual Report 2015* side 131, hvor det fremgår at en tidligere toppleder ble ilagt «a plea bargain sentence in accordance with Article 444 fo the Code of Criminal Procedure». Det har ikke vært mulig for rådet å få tilgang på en kopi av tilståelsesdommen fordi denne ikke er rettskraftig. <http://www.fcpablog.com/blog/2015/10/9/saipem-and-former-execs-going-on-trial-for-220-million-alger.html>.

²⁷ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016, og selskapets *Annual Report 2015* side 129.

²⁸ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

I tillegg til Saipem skal de to overnevnte og tre andre brasilianske statsborgere være implisert i denne saken.²⁹

Påtalemyndigheten i Milano har ifølge Saipem også iverksatt etterforskning av disse anklagene.³⁰

Saipem har sagt at selskapet ikke er involvert i korrupsjonsanklagene i Brasil og anfører at det som står om dette i pressen, er feil.³¹ Saipem har ikke blitt informert om at det er under etterforskning i Brasil. Selskapet bekrefter imidlertid at en brasiliansk samarbeidspartner er under etterforskning for korrupsjon der siden 2015, og har lest om dette i presseartikler.³² Selskapet har uttalt at det gjennom presseartikler er kjent med at Petrobras skal ha blitt «*unduly influenced*» i 2011 for å tildele Saipem do Brasil en kontrakt kalt «*Cernambi*» og som hadde en verdi av totalt 140 millioner USD. Selskapet skriver i sitt svar til rådet at dets nevnte samarbeidspartner ble ranet foran Petrobras sine kontorer for om lag 31 500 USD. Ifølge påtalemyndigheten skal dette ranet ha skjedd før Cernambi-kontrakten ble tildelt Saipem. Saipem uttaler videre at den nevnte samarbeidspartneren i sin forklaring til påtalemyndigheten ikke har sagt noe som indikerer noen ulovligheter i tilknytning til Saipem-gruppen. Samarbeidspartneren har forklart at de pengene han ble ranet for i 2011, var penger som han trengte til å betale utgifter i forbindelse med et bygningsprosjekt som han håndterte på vegne av en tredjepart av Saipem.³³

2.4 Korrupsjonsanklager i Kuwait

Saipem er under etterforskning i Italia for korrupsjon i Kuwait. Saipem skal være mistenkt for å ha mottatt bestikklser fra andre italienske kontraktørselskaper for å bli tildelt kontrakter.³⁴ Det finnes lite informasjon om disse anklagene. Selskapet har i sin dialog med rådet vist til at det anser seg som et offer i saken, og at det straks saken ble kjent gjennomførte en intern granskning som ikke avdekket noen misligheter.³⁵

3 Internasjonale standarder for etterlevelse og korrupsjonsforebygging

På bakgrunn av internasjonale standarder for etterlevelse og antikorrupsjon i multinasjonale selskaper som er sammenlignbare med Saipem, kan det utledes noen hovedprinsipper for

²⁹ *The Wall Street Journal*, 29. juli 2015, <http://www.wsj.com/articles/italys-saipem-implicated-in-petrobras-corruption-scandal-in-brazil-1438207770>, og *Financial Times*, 30. juli 2015, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/1e19d7f2-3645-11e5-b05b-b01debd57852.html#axzz42Osay8hZ>.

³⁰ Pressemelding på selskapets nettside datert 12. august 2015, http://www.saipem.com/sites/SAIPEM_en_IT/con-side-dx/Press%20releases/2015/Saipem%20Communication%20august.page.

³¹ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

³² Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016. At selskapets samarbeidspartner er målet for etterforskningen i Brasil fremgår også av selskapets pressemelding av 12. august 2015.

³³ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

³⁴ *La Repubblica*, 13. mars 2012, http://www.repubblica.it/economia/2012/03/13/news/tangenti_petrolio-31432656/.

³⁵ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

hvilke grep et foretak bør ta, for å etablere og gjennomføre et effektivt antikorrupsjonsprogram. Det finnes en rekke praktiske veiledninger for dette.³⁶ Etikkrådet har også fått råd av en konsulent om hva som er bestep praksis for antikorrupsjonsprogrammer for selskaper som kan sammenlignes med Saipem.

Samtlige relevante internasjonale organer legger til grunn at toppledelsen må være genuint involvert i arbeidet for at selskapet effektivt skal være i stand til å forebygge korrupsjon. Det er viktig at ledelsen tydelig kommuniserer en nulltoleranse for korrupsjon, og at selskapet kommuniserer betydningen av det korrupsjonsforebyggende arbeidet til ansatte, forretningspartnere og representanter.³⁷

For å kunne definere systemer som er tilpasset den konkrete virksomheten, må det gjøres en målrettet kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisikoen i hele virksomheten. I henhold til bestep praksis gjøres risikovurderinger av det organet i selskapet som har ansvar for å etablere, gjennomføre og forbedre antikorrupsjonsprogrammet. Slike vurderinger gjøres fortløpende i forbindelse med vurderingen av tredjeparter, opplæring og interne granskninger. En helhetlig kartlegging av korrupsjonsrisiko gjøres ofte på årlig basis. Viktige risikofaktorer som må vurderes, er selskapets størrelse, forretningsmodell, lokale og regionale forhold, og sektoren som selskapet opererer i.³⁸ Det er et minstekrav at selskapet gjennomfører solide forebyggende tiltak på de områdene der selskapet er mest eksponert for risiko.

For å oppnå en effektiv gjennomføring av systemene, forutsettes at det er utviklet gode opplæringsopplegg for ansatte og forretningspartnere som selskapet har kontroll eller bestemmende innflytelse over. Særlig toppledere, mellomledere og ansatte i risikoutsatte posisjoner må få særskilt tilpasset undervisning. Det er viktig at opplæringen er gjort forståelig for alle ansatte og at den er basert på konkrete eksempler fra virkeligheten, herunder egne erfaringer. Det er også bestep praksis at selskapet gjør egenvurderinger av om opplæringsprogrammene er målrettede og effektive.³⁹

³⁶ En veiledning for hvordan et antikorrupsjonsprogram kan se ut, finnes blant annet i FNs antikorrupsjonsportal TRACK (*Tools and Resources for Anti-Corruption Knowledge*), *Global Compact: A guide for anti-corruption risk-assessment* (2013) og OECDs *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010). Transparency International (TI) har i *Business Principles for Countering Bribery* listet opp en rekke generelle anbefalinger for etableringen av korrupsjonsforebyggende systemer.

³⁷ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel III, A; OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010), bokstav A), punkt 1, og TI's *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.1, http://www.transparency.org/whatwedo/publication/business_principles_for_countering_bribery, samt i World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 2.1, tilgjengelig på <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/12/489491449169632718/Integrity-Compliance-Guidelines-2-1-11.pdf>.

³⁸ Dette følger blant annet av UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 2, https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2013/13-84498_Ebook.pdf, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance* (2010), Annex II, A), tilgjengelig på <http://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/44884389.pdf>. Dette er også lagt til grunn i *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, (2012), kapittel 5, side 58-59 av det amerikanske Department of Justice og Securities and Exchange Commission, tilgjengelig på <http://www.justice.gov/criminal-fraud/fcpa-guidance>, og UK Ministry of Justice *Bribery Act 2010 Guidance*, Principle 3, <http://www.justice.gov.uk/downloads/legislation/bribery-act-2010-guidance.pdf>.

³⁹ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav H, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 5, TI's *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.4 og 6.6., og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 7.

Det er videre viktig at selskapet gjennomfører kontroll av tredjeparter, såkalt due-diligence, at tredjeparter i risikofylte områder følges opp jevnlig, og at det føres kontroll med at betalingene til disse står i et proporsjonalitetsforhold til det arbeidet som er utført.⁴⁰

Ledelsen må oppfordre ansatte til å opptre i samsvar med antikorrupsjonsprogrammet og til å varsle ved mistanke om brudd på interne regler. Det bør etableres systemer hvor ansatte og andre kan varsle anonymt og uten risiko for represalier.⁴¹ Selskapet bør ha en entydig framgangsmåte for granskning av varslinger om brudd på retningslinjer, og det må synliggjøres hvilke reaksjoner som ilegges enkeltpersoner som bryter dem.⁴²

Antikorrupsjonsprogrammet må overvåkes og forbedres basert på både intern erfaring og eksterne forhold som nye lover og standarder for beste praksis.⁴³

Ifølge internasjonale standarder for bestep praksis er det helt sentralt at arbeidet med korrupsjonsforebygging er delegert til en egen funksjon eller en person som har nødvendige ressurser og autonomi. Det er viktig at etterlevelsesavdelingen har direkte tilgang til konsernledelsen og til styret.⁴⁴

3.1 Krav i italiensk lovgivning

Ifølge den italienske loven om foretaksstraff, *Legislative Decree no. 231* av 8. juni 2001, kan selskaper holdes administrativt ansvarlige for blant annet korrupsjonshandlinger begått av dets ansatte og representanter. Betaling av bestikkelser til offentlige så vel som til private parter er omfattet av loven. Ifølge loven kan selskapet unngå ansvar hvis det dokumenterer at det på handlingstidspunktet hadde etterlevelsessystemer som er ment å forebygge korrupsjon. Det må videre ha oppnevnt en uavhengig rådgivende komité (*organismo di vigilanza*) som er ansvarlig for å overvåke gjennomføringen og effektiviteten av etterlevelsessystemene samt å oppdatere disse jevnlig. Dette organet bør være sammensatt av interne og eksterne medlemmer. Videre må selskapet dokumentere at det har gjennomført en vurdering av risiko for brudd på loven, at det har laget og gjennomført korrupsjonsforebyggende prosedyrer, at det har etablert et sanksjonssystem som inntreffer ved brudd på loven og interne regler, og at det har etablert adekvate opplæringsprogrammer for ansatte og ledere. Selskapet skal også sørge for

⁴⁰ OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 6, i), TIs *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.2., og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 5.

⁴¹ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav I og J, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 9, og 11, ii), TIs *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.3.1. og 6.5.1., World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 8.1, 9.1 og 9.3.

⁴² UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav K, World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 10.

⁴³ UNODC, *Anti-Corruption Ethics and Compliance Programme for Business: A Practical Guide*, kapittel 3 bokstav L, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 12, TIs *Business Principles for Countering Bribery*, punkt 6.8. og 6.10., World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 3 og 9.4.

⁴⁴ Dette følger blant annet av *A Resource Guide to the U.S. Foreign Corrupt Practices Act*, side 58, OECD's *Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics and Compliance*, bokstav A), punkt 4 og World Bank Group *Integrity Compliance Guidelines* punkt 2.3.

at dets *Code of Conduct* oppdateres, og at det er en adekvat informasjonsutveksling mellom relevante organer.⁴⁵

4 Informasjon fra selskapet

4.1 Organiseringen av antikorrupsjonsarbeidet

Ifølge selskapets *Corporate Governance Report* og *Management System Guidelines Anti-Corruption* har mange organisatoriske enheter ansvar og oppgaver knyttet til arbeidet mot korrupsjon.⁴⁶

I tråd med kravene i *Legislative Decree no. 231* har Saipem siden 2004 hatt en *Compliance Committee*. Komiteen består av konsernjuristen, leder for internrevisjonen og leder for personalavdelingen, samt to eksterne medlemmer.⁴⁷ Komiteens oppgaver er å overvåke hvordan etterlevelsessystemene fastsatt i Decree no. 231, herunder antikorrupsjonsprogrammet, blir gjennomført og oppdatert i virksomheten, den skal evaluere effektiviteten av systemene, den skal sikre at det er relevant informasjonsflyt mellom selskapets divisjoner og *Compliance*-komiteer i datterselskaper, og den har et overordnet ansvar for opplæringsprogrammet.⁴⁸ Enn videre har komiteen myndighet til å inngå, endre og kansellere kontrakter med tredjeparter.⁴⁹ *Compliance Committee* rapporterer til CEO, til styret, til Audit & Risk Committee og til Board of Statutory Auditors.⁵⁰

Anti-Corruption Legal Support Unit (ACLSU) ble etablert for noen år tilbake og gitt ansvaret for å bistå i gjennomføringen av antikorrupsjonssystemene. Organet er en del av juridisk avdeling og rapporterer til sjefsjuristen i selskapet (*General Counsel, Company Affairs and Governance*). Det fremgår av selskapets interne retningslinjer at ACLSU er et rådgivende organ.⁵¹ ACLSU har i mandat å gi råd om antikorrupsjonsspørsmål til organer i Saipem og dets datterselskaper som arbeider med ulike deler av antikorrupsjonsprogrammet. I dette ligger blant annet at ansatte i ACLSU skal holde seg oppdatert på relevante lover og sørge for at dette blir en del av opplæringsprogrammene, de skal gi råd i risikovurderingsspørsmål og i forbindelse med due-diligence av tredjeparter, og de skal overvåke datterselskapenes anti-korrupsjonsarbeid.⁵²

Saipem vurderer nå om det skal opprettes en avdeling som er uavhengig av juridisk avdeling, noe tilsvarende en *Compliance Department*, og med direkte rapporteringslinje til CEO og til

⁴⁵ Kravene til italienske selskapers etterlevelsessystemer, artikkel 6 i *Legislative Decree no. 231/8*, er blant annet beskrevet i Norton Rose Fulbright, <http://www.nortonrosefulbright.com/knowledge/publications/73424/italy-adopts-new-anti-corruption-law>.

⁴⁶ Saipem *Corporate Governance and Shareholding Structure Report 2015*, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Governance%20report%202015.pdf, *Management System Guideline Anti-Corruption* (MSG Anti-Corruption), sist oppdatert i juni 2015, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/2056MSG-COR-LEGA-002.pdf.

⁴⁷ Saipem *Corporate Governance and Shareholding Structure Report 2015*, side 10.

⁴⁸ Dette følger av selskapets nettsider, http://www.saipem.com/sites/SAIPEM_en_IT/filtrato/Compliance%20Committee%20and%20Model%20231.page.

⁴⁹ *Model 231*, vedtatt av styret 27. april 2015, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/1151SAIPEM_EN_Model2.pdf.

⁵⁰ Saipem *Corporate Governance and Shareholding Structure Report 2015*.

⁵¹ *MSG Anti-Corruption*, punkt 2.3.

⁵² *MSG Anti-Corruption*.

styret. I dag er dette ansvaret delegert til ulike organer i Saipem på ulike nivåer. Styret vil fatte en beslutning innen årsskiftet om hvorvidt dette blir aktuelt eller ikke.⁵³

4.2 Saipems antikorrupsjonssystemer

Selskapet har i møter med Etikkrådet uttalt at det har interne systemer for å forebygge korrupsjon. De eksisterende antikorrupsjonssystemene har blitt utviklet siden korrupsjonsanklagene ble kjent for dem i 2013. Saipem mener at systemene er solide og i tråd med kravene etter nasjonal og internasjonal lov samt internasjonale standarder for beste praksis.⁵⁴ Saipem har blant annet vist til at IFC nylig godkjente et prosjekt i Nigeria som ble finansiert av Verdensbanken etter å ha gjennomført en *due diligence* av selskapets antikorrupsjonsprogram.⁵⁵

CEO og styreleder har i møter med Etikkrådet gitt uttrykk for at det er behov for en kulturendring i selskapet, men at denne kulturendringen vil ta tid. Det ble ikke fremhevet noen spesifikke tiltak som er iverksatt for å få til en slik endring.⁵⁶ Ifølge selskapet er tonen fra toppen en integrert del i Saipems antikorrupsjonsprogram, og *Code of Ethics* fastlegger en nulltoleranse for korrupsjon i virksomheten.⁵⁷

På bakgrunn av den informasjonen som Etikkrådet har mottatt i møter og gjennom skriftlige kommunikasjon, fremstår det som om det ikke gjøres noen fortløpende, strukturert kartlegging og vurdering av korrupsjonsrisiko internt i Saipem. Selskapet har vist til at det ble gjort en overordnet risikokartlegging av all potensiell risiko i Saipem i 2013, og selskapet fikk da en egen *Integrated Risk Management*-avdeling (IRM). I forbindelse med denne kartleggingen ble 99 ledere i selskapet intervjuet. Det kom da frem at de også var bekymret for korrupsjon i virksomheten.⁵⁸ Av selskapets dokumenter fremgår imidlertid at IRM-risikokartlegging utføres for å sikre at man fanger opp all risiko for at planlagte prosjekter ikke skal kunne slutføres.⁵⁹ I årsrapporten for 2015 står det videre at de viktigste risikofaktorene som selskapet er utsatt for og som overvåkes og håndteres jevnlig, er markeds-, kreditt- og likviditetsrisiko.⁶⁰

Due-diligence av tredjeparter gjøres av den som har ansvaret for et prosjekt eller en kontrakt (*business line*). ACLSU går gjennom rapportene som kommer derfra og identifiserer potensielle «røde flagg».⁶¹ Selskapet opplyser at enkelte forretningspartnere har blitt avvist på grunn av korrupsjonsrisiko, men selskapet har ikke dokumentert dette ytterligere.⁶²

⁵³ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016 og 1. september 2016.

⁵⁴ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016. Saipem har publisert en del informasjon om sine interne etterlevelseshesprosedyrer på sine nettsider. Prosedyrene er nærmere beskrevet i dokumenter som blant annet *MSG Anti-Corruption*, som også gjelder for leverandører, forretningspartnere, joint venture-partnere samt agenter og konsulenter. Et annet relevant dokument er *Model 231*, og *Corporate Governance Report and Shareholding Structure Report*.

⁵⁵ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

⁵⁶ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 1. september 2016.

⁵⁷ *Saipem Code of Ethics*, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/1068CODEOFETHICS_Eng.pdf

⁵⁸ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

⁵⁹ *Corporate Governance Report and Shareholding Structure Report 2013*, vedtatt av styret i mars 2014, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/273201CorporateGover.pdf, og *Saipem Annual Report 2014*, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/Annual_Report_14.pdf.

⁶⁰ *Annual Report 2015*.

⁶¹ *MSG Anti-Corruption* punkt 10, og møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

⁶² Møte mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

Ifølge selskapets *MSG Anti-Corruption* får ansatte i særlig risikoutsatte posisjoner opplæring i antikorrupsjon gjennom workshops. Lederen for ACLSU sa at opplæringen går ut på å lære ansatte hvordan de skal gjøre jobben sin i tråd med regelverket, og hun sa at denne opplæringen er viktig særlig fordi ethvert brudd på interne og eksterne regler kan medføre sanksjoner for den enkelte. Derfor loggføres også opplæringene som gis. Leder for ACLSU fortalte at det er hennes avdeling som gjennomfører opplæringene. Konsernjuristen deltar på opplæring som blir gitt til toppledelsen i Italia.⁶³ Det er så vidt Etikkrådet er informert om ikke gjort noen intern evaluering av om opplæringen er effektiv.

Saipem har også forklart at ansatte kan varsle om regelbrudd til nærmeste overordnede, til ACLSU, til det uavhengige rådgivende organet kalt *Compliance Committee*, eller gjennom anonyme varslingskanaler.⁶⁴ Saipem sier at det ble mottatt kun to varsler om korrupsjon i 2016, ett varsel i 2015 og ett varsel som omhandlet anklager om korrupsjon, bedrageri og interessekonflikt i 2014.⁶⁵ Ifølge lederen for Saipem do Brazil og konsernjuristen, vurderes ikke forsøk på korrupsjon som en sak som blir loggført og undersøkt gjennom internkontrollen. Det har ikke blitt gjort noen egenvurderinger av om ansatte føler seg komfortable med å varsle og om systemene er effektive.⁶⁶

Ifølge selskapets *Model 231* har CEO ansvaret for å oppdatere selskapets etterlevelsessystemer når *Compliance Committee* har gitt signaler om at det er behov for å gjøre dette, for eksempel grunnet endringer i regelverk, endringer i selskapets virksomhet, eller at det er avdekket alvorlige brudd (*significant violations*) på *Legislative Decree no. 231*. CEO har også ansvar for å gjennomføre oppdateringene sammen med *Team 231*, som er sammensatt av representanter fra ulike avdelinger.⁶⁷

Saipem har lagt frem et nylig utarbeidet dokument, kalt *Business Integrity Guide*, som er ment å gjøre det mer forståelig for ansatte hvilke forpliktelser de har til å handle i tråd med gjeldende regelverk. Saipem har videre fortalt at etter at Eni ikke lenger er *de facto* kontrollerende eier og Saipem dermed har det fulle ansvar for å sørge for at internkontrollen er tilstrekkelig effektiv, har styret besluttet at PwC skal gjøre en gap-analyse av hvorvidt det eksisterende antikorrupsjonsprogrammet er gjennomført i de viktigste datterselskapene. Dette omfatter de selskapene som utgjør omtrent 90 prosent av all omsetningen i gruppen. Denne analysen vil bli ferdigstilt i 2017.⁶⁸

⁶³ *MSG Anti-Corruption* punkt 17, samt møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016.

⁶⁴ Internrevisjonen har ansvaret for å undersøke alle varslingsene som mottas. Det er etablert et separat *Whistleblowing Team* som del av internrevisjonen som gransker alle varslinger og sender sine funn for vurdering til *Compliance Committee*.

⁶⁵ Møte mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016 og 1. september 2016. Til sammen mottok Saipem 130 varsler i 2015, jf. også brev til Etikkrådet datert 16. juni 2016.

⁶⁶ *Compliance Committee* rapporterer alle mottatte varslinger på brudd på etterlevelsessystemene til relevante organer. Sammen med personalavdelingen overvåker komiteen at disiplinære sanksjoner ilegges etter de interne reglene. Komiteen rapporterer jevnlig til CEO, til *Audit and Risk Committee*, og *Board of Statutory Auditors*, jf. *Model 231*, vedtatt 27. april 2015, http://www.saipem.com/en_IT/static/documents/1151SAIPEM_EN_Model2.pdf.

⁶⁷ *Team 231* rapporterer resultatene av gjennomføringen til CEO, som må godkjenne endringene før de legges frem for styret til godkjenning. Selskapets *Compliance Committee* overvåker hele denne prosessen og informerer CEO om hvilke tiltak som har blitt gjort.

⁶⁸ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 1. september 2016.

4.3 De viktigste relevante organisatoriske endringene

I sin dialog med rådet viser Saipem til at det har blitt gjort en rekke forbedringer i internkontrollen siden 2013. Det er etablert flere relevante styrekomitéer og avdelinger internt i virksomheten, rollen som styreleder og CEO ble separert, interne korrupsjonsforebyggende policyer og prosedyrer er forbedret, og kontrollen med datterselskaper ble også strammet til.⁶⁹

I 2013 utnevnte styret den nye finansdirektøren (CFO) til *Chief Financial and Compliance Officer* som juridisk direktør skulle rapportere til. Endringen ble gjort etter kritikk fra børsens tilsynsorgan om at ikke all relevant informasjon var tatt med i regnskapet i 2012. Fra 2015 har ikke lenger CFO et overordnet ansvar for etterlevelse.⁷⁰

I møtet med Etikkrådet beskrev CFO både den mangelfulle regnskapsrapporteringen og korrupsjonsanklagene som et vendepunkt for selskapet. Han sa at førsteprioritet innledningsvis hadde vært å få på plass et fungerende system hvor informasjon om all risiko ble samlet og rapportert riktig til markedet. Senere viste interne granskninger at selskapet hadde problemer med etterlevelse på flere områder. De viktigste tiltakene de da satte i verk, var å la være å inngå noen nye avtaler med mellommenn, å undersøke alle avvik, å endre en rekke prosedyrer og å sanksjonere brudd på retningslinjer.⁷¹

Som følge av regelbruddene har flere ledere forlatt selskapet. Selskapets CEO, CFO, juridiske direktør og COO er ikke lenger ansatt i selskapet, og lederen for internrevisjonen er ny. Mens COO og juridisk direktør ble erstattet av personer utenfra, ble de andre erstattet av personer med lang fartstid på ledernivå i Eni eller Saipem. Samtlige av de som er under etterforskning for korrupsjon, har imidlertid forlatt selskapet.

Fra 2013 har mange sentrale prosedyrer for korrupsjonsbekjempelse blitt kodifisert og bekjentgjort. Mens de overordnede retningslinjene har kommet fra Eni, har Saipem hatt ansvaret for å fastlegge mer detaljerte prosedyrer basert på selskapets behov og erfaringer. Saipem har styrket styringen av datterselskaper ved at det nå er klare regler for styresammensetning og styrearbeidet. Tidligere hadde ikke datterselskaper styremedlemmer som var uavhengige av hverandre, og måtte ikke nødvendigvis møtes for å ta store beslutninger.

Opprettelsen av ACLSU-enheten gjør at det er sentral kontroll i selskapet med alle tredjepartsvurderinger. Ifølge både CFO og lederen for internrevisjonen er internrevisjonen blitt betydelig styrket, og avviksmeldinger følges opp på en helt annen måte enn tidligere. Varslingssystemet er også styrket ved at *Whistleblowing Team* skal følge opp varslinger.

CFO sa også at håndteringen av avvik har sendt et klart signal til alle ansatte om at korrupsjon og brudd på retningslinjene ikke vil bli akseptert, og i fremtiden vil føre til sanksjoner.

5 Etikkrådets vurdering

Basert på den foreliggende informasjonen har rådet vurdert SPUs investering i Saipem opp mot korrupsjonskriteriet i retningslinjene. Rådet har vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapet har vært involvert i handlinger som etter retningslinjene utgjør grov

⁶⁹ Brev til Etikkrådet, 16. juni 2016.

⁷⁰ Møter mellom Etikkrådet og Saipem, 30. mars 2016, og Saipem *Corporate Governance and Shareholding Structure Report 2015*.

⁷¹ Også i selskapets *Corporate Governance and Shareholding Structure Report 2015*, står det at tiltak for forbedring av risikovurdering og internkontroll har som hovedformål å sikre finansiell rapportering.

korupsjon, herunder om korrupsjonen er utført på en omfattende og/eller systematisk måte, og om det er en risiko for at selskapet på nytt kan bli involvert i liknende hendelser.

På bakgrunn av de kjente anklagene om korrupsjon som gjelder Saipem, legger rådet til grunn at det foreligger en uakseptabel risiko for at selskapet kan ha vært ansvarlig for handlinger som må regnes som grov korrupsjon. Rådet viser særlig til at en tidligere toppleder i et datterselskap nylig fikk en tilståelsesdom for korrupsjon i Algerie for handlinger som skal ha pågått fram til 2010, og at selskapet og ytterligere tre tidligere toppledere er tiltalt av en domstol i Italia for betaling av så mye som 221 millioner USD i det samme saksforholdet. Videre vises til at Saipem er ilagt en bot i USA og i Italia for etterfølgeransvar, og at det er under etterforskning for korrupsjon i Brasil i 2011, og for mottak av bestikklser i Kuwait. Det finnes mindre informasjon om de sistnevnte forholdene og de har derfor ikke blitt tillagt nevneverdig vekt.

Korrupsjonssakene ligger noe tilbake i tid. Det vises imidlertid til at det erfaringsvis tar lang tid før korrupsjon oppdages, etterforskes og pådømmes. Straffesaken i Italia som omhandler korrupsjonsanklagene i Algerie, har først kommet opp for domstolsprøving nå. Videre har rådet i tidligere saker lagt til grunn at handlinger i fortiden kan si noe om risikoen for korrupsjon i fremtiden.

Rådet har videre vurdert om det foreligger en uakseptabel risiko for at Saipem på nytt skal bli involvert i tilsvarende handlinger. I denne vurderingen legger rådet vekt på korrupsjonsrisikoen selskapet er utsatt for, hvordan selskapet har respondert på korrupsjonsanklager, samt i hvilken grad selskapet har godtgjort at det har gjennomført et antikorrupsjonsprogram som er organisert på en måte som gjør det i stand til å forebygge, oppdage og reagere effektivt på korrupsjon i virksomheten.

Saipem opererer i mange land der korrupsjonsrisikoen er høy. For eksempel rangerer Angola, Libya, Irak, Venezuela, Uganda, Nigeria, Kongo, Russland og Kasakhstan i høyeste kategori når det gjelder antatt risiko for korrupsjon etter Transparency Internationals *Corruption Perception Index*, 2015. Olje- og gassbransjen samt bygg- og anleggsbransjen hvor store offentlige kontrakter er vanlig, eksponerer også selskapet for korrupsjonsrisiko. Selskapet må hele tiden inngi nye anbud og er avhengig av en lang rekke leverandører. Det å finne leverandører for utstyr og til bygg- og anleggsarbeidet er en utfordrende prosess som forutsetter at selskapet har full kontroll over egne ansatte. Dette skjerper etter rådets oppfatning kravene til selskapet om å ha på plass solide systemer og iverksette tiltak som kan forebygge, oppdage og håndtere korrupsjon effektivt.

Rådet har i denne saken lagt vekt på at Saipem i 2010 ble ilagt en bot for etterfølgeransvar for korrupsjon i Nigeria. Denne formen for etterfølgeransvar kan si noe om et selskaps etterlevelsessystemer generelt. Når et selskap etter en forhandlingsprosess inngår denne formen for utenrettslig avtale, er det naturlig å forvente at det gjennomgår sine internkontrollrutiner, herunder antikorrupsjonsprogrammet. Rådet legger til grunn at Saipem her hadde en foranledning til å iverksette forbedringer i internkontrollen allerede i 2010 og ikke først etter at det ble kjent med korrupsjonshendelser i Algerie noen år etter. Saipem uttaler at den interne etterforskningen som ble foretatt i forbindelse med korrupsjonsanklagene i Algerie, ikke har avdekket bestikklser, men brudd på interne retningslinjer. Mens den utenrettslige avtalen med amerikanske justismyndigheter ble fremforhandlet i USA, synes det som om det ble inngått avtaler med agenter i strid med interne retningslinjer, for eksempel ved at det ikke ble gjort en tilstrekkelig omfattende *due-diligence* og at honoraret som ble betalt, ikke sto i et rimelig forhold til tjenestene som skulle leveres. Uavhengig av et eventuelt straffansvar som kan følge med de pågående rettsprosessene, mener Etikkrådet at dette i alle fall tyder på at sentrale rutiner for å forhindre korrupsjon ikke ble fulgt i selskapet.

Rådet legger også vekt på at tidligere toppledere synes å ha vært direkte involvert i avtalene som er inngått i strid med selskapets eget regelverk. I et selskap der toppledelsen er involvert i omgåelsen av egne regler og prosedyrer, er det risiko for mer omfattende regelbrudd.

Slik Etikkrådet har oppfattet det, tok Saipem først i 2013 avgjørende skritt for å få på plass viktige regler og rutiner samt organisatoriske strukturer for korrupsjonsforebygging. Ansvar for etterlevelse ble eksplisitt plassert hos CFO som straks tok initiativ til en rekke tiltak. Hovedfokuset var at selskapet fremover skulle gi markedet korrekt informasjon, men det ble også iverksatt tiltak som antas å være korrupsjonsforebyggende. Etikkrådet viser for eksempel til bedringen av styringssystemene i datterselskaper, den konsernovergripende kontrollen med gjennomføringen av *due-diligence* av tredjeparter, og kodifiseringen av antikorrupsjonsprosedyrer i blant annet *MSG Anti-Corruption*. Videre måtte personer involvert i korrupsjon gå, og ledere på høyt nivå deltok i opplæring om nye retningslinjer og prosedyrer.

På bakgrunn av den foreliggende skriftlige informasjonen og etter samtaler med selskapet mener Etikkrådet at Saipem likevel ikke har godtgjort i tilstrekkelig grad at det nåværende antikorrupsjonsprogrammet vil bli effektivt gjennomført i hele virksomheten. Det er flere momenter som taler for dette.

Det fremstår først og fremst ikke som om toppledelsen nå utviser en tone fra toppen som er nødvendig for en varig kulturendring. Saipem har uttalt at man forsøker å få til en gjennomgående endring av holdninger, uten samtidig å dokumentere hvilke konkrete tiltak som blir iverksatt.

Videre mener rådet at selskapet ikke i tilstrekkelig grad har dokumentert at det gjøres en risikokartlegging og vurdering av korrupsjonsrisiko som forutsatt i internasjonale standarder og bestep praksis. Det primære formålet med risikovurderingene som gjøres i dag, synes å være å unngå at prosjekter ikke kan fullføres.

Enn videre har selskapet retningslinjer og prosedyrer for opplæring, men har ikke kommunisert overbevisende til rådet at opplæringen gjennomføres i et omfang og med en slik tyngde at en vil oppnå felles standarder og en nulltoleranse for regelbrudd i hele selskapet.

Det vises videre til at Saipem har innført et internt varslingssystem, som også er et vesentlig element i antikorrupsjonsarbeidet i et selskap. Ansatte varsler likevel i svært liten grad om potensielle korrupsjonssaker, til tross for det store antall ansatte og den risikoprofilen som selskapet har. Det kan tyde på at selskapets antikorrupsjonsarbeid ikke er godt nok kommunisert nedover i organisasjonen, at ansatte ikke oppfordres til å varsle i tilstrekkelig grad, og at systemene ikke fungerer så godt som de burde. Forsøk på korrupsjon blir ifølge selskapet heller ikke rapportert, hvilket kan føre til at de korrupsjonsforebyggende tiltakene ikke gjenspeiler det reelle risikobildet.

Saipem har i dag ikke delegert ansvaret for korrupsjonsforebygging til et uavhengig organ som har den nødvendige autonomien for å kunne gjennomføre antikorrupsjonsprogrammet effektivt. Selskapet har ikke i tilstrekkelig grad dokumentert for rådet at den nåværende organiseringen hvor ansvaret for etableringen, gjennomføringen og overvåkingen av systemene er spredt utover i organisasjonen, effektivt erstatter en sentralisert og uavhengig funksjon. Med den organiseringen Saipem har i dag, er det risiko for at ikke alle ledd i rekken vet hva de andre gjør, og at ansvaret for dette arbeidet blir pulverisert.

Etter samtalene med selskapet synes det heller ikke som om selskapet har en samlet handlingsplan for antikorrupsjonsarbeidet som er forankret i styret, og som en person i ledelsen har et eksplisitt ansvar for å gjennomføre. Rådet har heller ikke mottatt informasjon som tilsier at

arbeid med etterlevelse på flere områder samkjøres, og at for eksempel læringen fra de ulike aktivitetene spiller inn i det framtidige arbeidet.

De ovenfor nevnte momentene taler i utgangspunktet for at vilkåret for utelukkelse av selskapet er oppfylt. Når rådet likevel ikke vil anbefale utelukkelse, men heller at selskapet settes til observasjon, skyldes dette at Saipem forholdsvis nylig har tatt flere skritt i riktig retning. Det vises i hovedsak til at selskapet iverksatte forholdsvis omfattende forebyggende tiltak umiddelbart etter at Algerie-saken ble avdekket i 2013, samt at korrupsjonsetterforskningene har fått direkte konsekvenser for ansatte som er involvert i disse. Ingen i den nåværende toppledelsen eller selskapet for øvrig og som er implisert i de pågående etterforskningene, arbeider lenger i Saipem. Rådet har også vektlagt at det er sannsynlig at internkontrollen vil bli forbedret fremover. Selskapet vurderer å etablere et uavhengig organ som vil få det fulle og hele ansvar for etterlevelse, herunder antikorrupsjonsprogrammet. Med dette kan flere av de tilsynelatende manglene ved det forebyggende arbeidet være avhjulpet. Rådet har her også vektlagt at styret har gitt en ekstern konsulent i oppdrag å kartlegge eventuelle svakheter ved gjennomføringen av det eksisterende antikorrupsjonsprogrammet i de viktigste datterselskapene og der korrupsjonsrisikoen er størst. Rådet legger imidlertid til grunn at flere av de sentrale tiltake er nye og at enkelte fortsatt ikke er besluttet. Det avgjørende for rådets vurdering fremover er hvordan Saipem nå følger opp de nye tiltakene og planene, og hvordan selskapet iverksetter det korrupsjonsforebyggende arbeidet i hele virksomheten.

Rådet mener at det vil være hensiktsmessig å vurdere denne saken på nytt om et par år. Etikkrådet legger til grunn at det skal en betydelig og kontinuerlig innsats til for å snu kulturen i Saipem, og rådet vil da se hen til hvilke tiltak som er gjort i så henseende. Rådet vil videre legge vekt på hvorvidt Saipem kan dokumentere at det gjøres en målrettet vurdering og kartlegging av korrupsjonsrisiko, at opplæringen og varslingssystemene er tilstrekkelig effektive, at selskapet har en målrettet plan for å overvåke og forbedre antikorrupsjonsprogrammet og implementeringen av dette, og at antikorrupsjonsarbeidet er synlig forankret i den øverste konsernledelsen og i styret.

6 Tilråkning

Etikkrådet tilrår å sette Saipem SpA til observasjon på grunn av risikoen for grov korrupsjon.

Johan H. Andresen	Hans Chr. Bugge	Cecilie Hellestveit	Arthur Sletteberg	Guro Slettemark
Leder				
(sign.)	(sign.)	(sign.)	(sign.)	(sign.)